

דף ט

- י. א. מה דינה של אסקופא הנמצאת בפתח הבית, החצר או המבוי — לענין רשויות שבת?
ב. רשות היחיד מוגבהת, שנמצאת בתוך רשות היחיד אחרת — האם מותר לטלטל מזו לזו?
- א. אסקופא הנמצאת בפתח המבוי — לדברי רב, אין לחי המבוי מתיר את הטלטול שם, כי אין לחי מתיר אלא מחודו הפנימי ולפנים ולא בשטח שכנגדו. וצריך לחי אחר להתיר את עובי הפתח. ואפילו אין באסקופא רוחב ארבעה טפחים. ואין חילוק אם הפתח נעול או פתוח.
ואולם מבוי הניטר על ידי קורה, סובר רב, מותר להשתמש תחת הקורה. היה עובי הקורה טפה, והפתח רחב יותר — מותר לטלטל מתחת הקורה. (כן שיטת רש"י. וע' גם ר"ן ורא"ש (ובק"נ). ואולם הרז"ה כתב שהקורה מועילה גם למה שמחוצה לה, ומותר להשתמש בכל האסקופא. וכ"כ הרמב"ן בחדושי, הרא"ה, רבנו יונתן והריטב"א, וכן דייק מהרש"א מתוס'). ודוקא כשהפתח פתוח, אבל נעול — כלחוצן, כי אז אין הקורה מתירה את המבוי, שהרי הוא סגור, וכיון שאין בפתח חלל ארבעה, אין הקורה מתירה כלום. (וי"א שגם כשהפתח נעול, מה שכנגד הקורה מותר. ע' רז"ה ו'חדושי הר"ן).
- א. היתה הקורה בחציו החיצון של הפתח, הרי יש כאן חלל ארבעה מן החוד החיצון של הקורה ולפנים, הלכך מועילה הקורה לטלטל שם גם אם הפתח נעול. תוס', רא"ש. וכ"מ מהרש"י. ואולם בתורי"ד מבואר שאם הפתח נעול, אין קורה טפה מתירה את האסקופא (ומשמע שמפרש 'קירויה כלפי פנים' — שהאסקופא פנימית לקרוי. וצ"ע).
- ב. כתבו התוס': מדובר כשהאסקופא נמצאת בין מחיצות המבוי, ומן התורה הריהי רשות היחיד גמורה, שהרי מוקפת משלש רוחות אלא חכמים אסרו לטלטל שם ד' אמות או להכניס משם למבוי, אם אין שם התר קורה כאמור. [ואסור לטלטל ממנה לכרמלית גמורה שבחוצן — לדעת רב, אבל לרב אשי מותר. רשב"א עפ"י עירובין סז:].
ומהרש"א כתב, שלפי מה שהעמידו בגמרא באסקופא שאין בה ארבעה — אינה רשות היחיד מן התורה כאשר הפתח נעול. (והחזיק בדעה זו בשו"ת שבט הלוי ח"ג נז). ואולם החזון איש (עירובין ב, ח). והבאור-הלכה (שמו. מובא בשה"ל שם) נקטו שהיא רה"י גמורה מדאורייתא, והמוציא משם לרה"ר חייב חטאת.
ואפילו אם הקורה אינה נצרכת למבוי, שהוא מוקף בד' מחיצות, מ"מ ראויה קורה זו להתירו הלכך מועילה גם לשטח שמתחתיה.
אבל היתה האסקופא חוץ לעובי החומה, אפילו הפתח פתוח — דינה כרה"ר. ואם גבוהה שלשה טפחים — הריהי כרמלית (כשרחבה ד') או מקום פטור (תוס').
- ג. לדעת רבא (בעירובין ט), דוקא בסמוך לכרמלית צריך לחי אחר להתיר את עובי הפתח, אבל בסמוך לרה"ר — אין צריך, גם אם הפתח נעול. ולדעת אב"י, אפילו בסמוך לרה"ר צריך לחי אחר להתיר את מקום עובי הפתח, אך דוקא כשאין אסקופא גבוהה שלשה, אבל אסקופא גבוהה שלשה ואין ברחבה ארבעה — אין צריך לחי אחר להתירה, ואפילו הפתח נעול. עפ"י תוס' ועוד.
הרז"ה כתב שהלכה כדברי רב, שצריך לחי אחר להתיר את עובי הפתח. ואילו הרמב"ן כתב שהלכה כרבא, שאם האסקופא סמוכה לרה"ר, אין צורך בלחי אחר, ואפילו הפתח נעול מותר להשתמש על האסקופא.

אסקופת בית; אם הפתח מקורה בכולו, כסתם פתח-בית שיש לו משקוף, (ובדרך כלל עובי החומה אינו פחות מארבעה טפחים) — האסקופא נידונית כרה"י, גם אם הפתח נעול — כי פי תקרה יורד וסותם, ואפילו הדלת שוקפת באמצע הפתח (רש"י. וע' בעה"מ).

ואם אינה מקורה ד' טפחים — אינה נידונית כרה"י אפילו הפתח פתוח, ואין לה התר בקורה, לפי שאין הקורה מועילה לבית ולחצר (תוס').

קירה בשתי קורות שאין בכל אחת ארבעה טפחים, ואין בין זו לזו שלשה טפחים, והדלת באמצע — אם הפתח פתוח, נידונית כלפנים, פתח נעול — כלחוץ.

כל האמור כאן מפורש בגמרא בדברי 'אחרים' שאמרו אסקופא משמשת שתי רשויות. ולא

מצאנו שחכמים חולקים על כך בפירוש, הלכך הלכה כאחרים. עפ"י ר"ה ורמב"ן.

היתה האסקופא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה — הריהי רשות היחיד לעצמה. (ואולם בפתח הבית, אם הפתח נעול ואין באסקופא ארבעה טפחים מן הדלת ולחוץ — אין כאן רשות היחיד (עפ"י רמב"ן).

ב. אמר רב יצחק בר אבדימי: אומר היה רבי מאיר, (והם הם דברי 'אחרים' שבברייתא, דהיינו רבי מאיר) כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת, כגון עמוד ברשות היחיד גבוה עשרה ורחב ארבעה — אסור לכתף עליו, גזרה משום תל ברה"ר.

לא אסר אלא בכעין זה, תל ברה"י אטו תל ברה"ר, אבל לטלטל מבית לעליה וכדו' — מותר, שהרי המחיצות ניכרות ולא יבואו לטעות. כמו כן אמרו בגמרא בעירובין, שלא דיבר רבי מאיר בכלים המטלטלים אלא בכגון עמוד ואמת המים. תוס' ועוד. והרשב"א צדד שלא אסר רבי מאיר אלא בחצר השותפין שלא עירבו, אבל של אדם פרטי — מותר. ואומר ר"י, אין הלכה כר' מאיר בגזרתו זו, [שלא כבשאר גזרותיו שהלכה כמותן] אלא כרבי שמעון (עירובין צא) שמתיר לטלטל מגג לחצר או לקרפף (עפ"י תוס').

יא. א. אלו דברים אסרו חכמים לעשותם סמוך למנחה, ומה הדין כשכבר התחיל בהם?

ב. מה דין הנ"ל לענין תפלת ערבית ולקריאת שמע?

א. אסרו חכמים לישב לפני הספר או להכנס למרחץ, לבורסקי, לסעודה, ולדין — סמוך (מחצית השעה. רש"י) לזמן המנחה. ואם התחילו (אפילו באיסור. תוס') — אין מפסיקים (ואפילו הגיע זמן מנחה קטנה. רמב"ן ועוד. ויש חולקים. (עתוס' ורעק"א). ולהלכה כתב המגן-אברהם (רלב סק"ט) שאם התחיל באיסור בשעה עשירית — מפסיק. אם לא במקום שהשמש קורא לביהכ"נ, שנהגו להקל בדבר, ואף להתחיל סעודה קטנה. עפ"י משנ"ב). והעמידו בגמרא ב'מנחה גדולה' ובאופנים הנמשכים זמן רב, כגון תספורת בן אלעשה, ולכל עניני המרחץ, ולבורסקי גדולה ובסעודה גדולה ובתחלת דין, אבל בשאינם נמשכים זמן רב — מותר. ורב אחא בר יעקב אסר אפילו בתספורת דין וכדו' — גזרה שמא יימשך.

א. התוס' פסקו כתירוץ הראשון, שהוא סתמא דגמרא, שאסור להכנס לסעודה גדולה כגון סעודות נישואין וברית מילה, סמוך למנחה גדולה. אבל סעודה קטנה — מותר. ואולם סמוך למנחה קטנה אסור אפילו סעודה קטנה. ואם התחילו — מפסיקים, כדברי רבי יהושע בן לוי. אבל טעימה בעלמא מותרת, שבוה אין הלכה כרבי"ל, כמו שאמרו בברכות. ואילו דעת הר"ף (וכן דעת ר"ח והגאונים. וכן נקט הרמב"ן ורבנו יונה. וכן פסק השו"ע) לפסוק לחומרא כתירוץ האחרון של רב אחא, שאסור אפילו בסעודה קטנה וכדו', סמוך למנחה גדולה.

ושיטת הרז"ה להקל, שמותר להתחיל סעודה גדולה סמוך למנחה גדולה, (שהרי לא אסרו בגמרא אלא מכח הקושיא מריב"ל, אבל להלכה אין נוקטים כמותו). ונוקטים את המשנה כפשוטה, שאסור להתחיל אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה. ומדברי רוב הראשונים כאן, מבואר שחולקים על שיטה זו.

ויש דעה המקילה בסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה. (טור בשם ר"י). ובהגהת מרדכי מיקל אפילו כבר הגיע זמן מנחה קטנה. וכן משמע במהרי"ו שנהגו להקל בזה. ואולי הטעם שנהגו להקל משום השמש שקורא לבוא לבית הכנסת. ואמנם בסעודה גדולה אין קולא של קריאת השמש, כי חוששים שמא ישתכר. ויש אנשי מעשה המדקדקים במצוות שאינם סומכים על קריאת השמש ומחמירים כדברי השו"ע. עפ"י רמ"א ומשנ"ב רלב"ב. ואף המחמיר שלא לסמוך על המנהג לסמוך על קריאת השמש, אין לו להחמיר בסעודה קטנה ובעסק קטן אלא משעה עשירית ואילך. עפ"י באה"ל).

ב. זה שאמרנו אין מפסיקין, דוקא אם תהא לו שהות לאחר זמן להתפלל, אבל אם לא תהא לו שהות — מפסיק מיד. ראשונים. ואם ייאלץ על ידי כך להתפלל אחר כך ביחידות, אעפ"י כ' מן הדין אינו חייב להפסיק מעיסוקו. עפ"י באור הלכה רלב"ב ד"ה ואם.

ג. אמרו בירושלמי (הובא בראשונים), במקום שאמרו אין מפסיקים, אם הפסיק — נקרא הדיוט. (וכן הביא המג"א. ואולם ב'שנות אליהו' (ברכות א, ג. והובא בבאה"ל רלב"ב ד"ה ואם) כתב שמצוה מן המובחר היא, ודברי הירושלמי — דיחויא בעלמא הן).

ד. שאר מלאכות הדומות לבורסקי או ספר, שאין אדם רגיל לעשותן לחצאין — בכלל 'בורסקי' הן. פוסקים. ואולם אין איסור להתעסק בצרכיו קודם תפילת מנחה, כלפני תפלת שחרית. ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ח ית.

ה. מבואר בפוסקים שאם מעמיד שומר להזכירו על התפלה — מותר.

התחלת תספורת — משיניח מעפורת של ספרים על ברכיו. התחלת מרחץ — משיערה מעפרתו הימנו (ר' אבין). כלומר משינתחיל להפשיט בגדיו). התחלת בורסקי — משיקשור בין כתפיו. התחלת אכילה — לבני ארץ ישראל, משיטול ידיו, ולבני בבל — משיתיר חגורו.

ב. לקריאת שמע דאורייתא — אפילו כבר התחילו בכל הנ"ל, מפסיקים.

ודוקא כשהתחיל באיסור, כשהגיע הזמן או סמוך לו, אבל התחיל בהתר, אפילו בדאורייתא אינו מפסיק אם יש לו שהות לקרוא אחר כך (ר"ן).

תפלת ערבית — למאן דאמר רשות, אם התיר חגורו — אין מטריחים אותו לאסרו ולהתפלל. ולמ"ד חובה — מטריחים. ואעפ"י שלתפלת מנחה אמרנו אם התחילו אין מפסיקים ופירש ר' חנינא משיתיר חגורו — בערבית החמירו, לפי שהשכרות מצויה יותר, וגם הואיל וזמנה כל הלילה אינו ירא שיעבור זמנו הלכך הפשיעה מצויה יותר.

ועתה נהגו בתפלת ערבית מנהג חובה, ואף על פי שהתיר חגורו — מפסיק ומתפלל. רי"ף. אבל אם התחיל לאכול ממש — כתב הרשב"א שאינו צריך להפסיק לתפילה אלא לקריאת שמע בלבד. ואם נטל ידיו ולא התחיל לאכול — מפסיק. (ר"ן). ונכון שאם בירך על נטילת ידים, יאכל כוית ויפסיק להתפלל (עפ"י משנ"ב רלה).